

КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Староста В.В.,
*інженер кафедри фізико-математичних дисциплін
гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Рішко О.А.,
*студентка магістратури
Мукачівського державного університету*

У статті узагальнено підходи різних дослідників до визначення сутнісних ознак поняття «контроль навчальних досягнень». Показано, що це поняття аналізується у таких аспектах: контроль як компонент системи навчальної діяльності; контроль як система, процес і результат; контроль як мета діяльності; контроль як дидактичний засіб управління навчанням. За результатами анкетування студентів – майбутніх учителів початкової школи – досліджено ставлення студентів до контролю у контексті їх професійної підготовки. Авторами показано позитивну кореляцію між об'єктивністю контролю та мотивацією учіння.

Ключові слова: підготовка вчителів, контроль навчальних досягнень, самооцінка.

В статье обобщены подходы разных исследователей к определению существенных признаков понятия «контроль учебных достижений». Показано, что данное понятие анализируется в следующих аспектах: контроль как компонент системы учебной деятельности; контроль как система, процесс и результат; контроль как цель деятельности; контроль как дидактическое средство управления обучением. По результатам анкетирования студентов – будущих учителей начальной школы – исследовано отношение студентов к контролю в контексте их профессиональной подготовки. Авторами показано положительную корреляцию между объективностью контроля и мотивацией обучения.

Ключевые слова: подготовка учителей, контроль учебных достижений, самооценка.

Starosta V.V., Rishko O.A., EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS CONTROL IN TERMS OF FUTURE TEACHERS' TRAINING

The article based on summarizes the approaches of different researchers to determine the essential features of the concept of «control of educational achievements». It is shown that this concept is analyzed researchers in the following aspects: control as a component of training activities; control of the system, process and outcome; control as the purpose of the activity; control as didactic means learning management. According to the results of questioning of students – future teachers of elementary school students explore the relationship to control in the context of their professional training. The authors have shown a positive correlation between objective control and learning motivation.

Key words: pedagogical teacher training, control of educational achievements, self-esteem.

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна освіта потребує максимального забезпечення всебічного особистісного розвитку майбутнього вчителя, підготовленості його до успішного вирішення професійних завдань.

Для підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів велике значення має перебудова психолого-педагогічних та методичних засад системи контролю навчальних досягнень студентів.

Методи контролю і самоконтролю – обов'язкові складові елементи процесу навчання, які надають йому логічної, змістової, організаційної і методичної завершеності і, таким чином, дають можливість:

- отримати реальне і достатньо цілісне бачення всього процесу навчання, оскільки є наслідком спільної діяльності педагога та учнів/студентів;

- виявити рівень навчальних досягнень учнів/студентів, а також їх типові помилки, прогалини у здобутих знаннях та сформованих уміннях;

- з'ясувати методичні досягнення та недоліки у роботі педагога, визначити шляхи подолання останніх внесенням необхідних коректив до процесу навчання тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми, показує, що різні аспекти контролю навчальних досягнень учнів/студентів розкриваються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: дидактичні засади педагогічної діагностики, організації та проведення контролю, оцінки якості результатів навчально-пізнавальної діяльності (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Беспалько, К. Інгенкамп, І. Лернер, О. Ляшенко, С. Мартиненко, В. Онищук, П. Підкасистий, Ю. Романенко, Н. Талізін, Г. Щукіна та ін.); самоконтроль і організація самостійної роботи студентів (В. Бондар, В. Буряк, О. Савченко, С. Сисоева, Г. Тарасенко Л. Хомич та ін.); контроль у контексті виховання особистості, формування пізнавальної активності

(Ш. Амонашвілі, В. Лозова, В. Сухомлинський та ін.).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Огляд праць учених вказує на важливість дослідження проблеми контролю навчальних досягнень студентів як складової науково-педагогічного процесу у ВНЗ. Проте у переважній більшості досліджень контроль розглядається лише як засіб виявлення та оцінювання навчальних досягнень студентів. Розвиток особистості, якостей майбутнього фахівця, ставлення студентів до контролю в кращому разі визначається як другою рядною метою.

Метою статті є висвітлення підходів щодо трактування поняття «контроль навчальних досягнень» та ставлення майбутніх учителів початкової школи до контролю навчальних досягнень у контексті їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погоджуємось з думкою авторів [8, с. 156], що

поняття «контроль», «діагностика», «оцінка», «корекція» вимагають більш чіткого розмежування. На наш погляд, ці поняття є складовими більш загального – педагогічного моніторингу, а контроль – компонентом діагностики.

Розглянемо трактування поняття «контроль» у педагогічних джерелах, в т. ч., які використовують у процесі професійної підготовки майбутніх учителів (табл. 1).

Наведені трактування дали нам змогу виокремити суттєві ознаки поняття «контроль» у таких аспектах:

- контроль як компонент системи навчальної діяльності – завершальний компонент оволодіння певним змістовим блоком і своєрідна зв'язуюча ланка в системі навчальної діяльності особистості [4, с. 417]; контроль над всією навчальною діяльністю, виявлення результатів навчального процесу та його ефективності [10, с. 87];
- контроль як система, процес і результат – нагляд, спостереження, перевірка успішності учнів/студен-

Таблиця 1

Трактування поняття «контроль» у деяких педагогічних джерелах

Трактування	Джерело
Контроль (франц. controle – нагляд з метою перевірки):	
у дидактиці розуміють як нагляд, спостереження і перевірку успішності студентів за навчанням – постійний нагляд, спостереження і перевірка успішності знань учнів з метою отримання об'єктивної інформації про навчально-виховний процес	С. Вітвицька [1, с. 224] Н. Волкова [2, с. 406]
у дидактиці розуміють як перевірку, оцінювання і облік успішності учнів	В. Галузяк та ін. [3, с. 235]
та перевірка навчальних досягнень учнів – завершальний компонент оволодіння певним змістовим блоком і своєрідна зв'язуюча ланка в системі навчальної діяльності особистості. Контроль має кілька значень: у дидактиці його розуміють як нагляд, спостереження, перевірку успішності учнів. Але контроль – більш широке поняття, ніж перевірка	Енциклопедія освіти [4, с. 417]
за своєю суттю – це встановлення зворотного зв'язку, тобто отримання викладачем інформації про результати навчальної діяльності студентів і прийняття рішення про характер наступної діяльності в залежності від цієї інформації	В. Кудіна та ін. [5, с. 69]
навчання – виявлення, вимір і оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів	Н. Мойсеюк [6, с. 639]
як дидактичне поняття, являє собою сукупність усвідомлених дій, спрямованих на отримання відомостей про рівень опанування окремими студентами (слухачами) програмного матеріалу, оволодіння теоретичними й практичними знаннями, навичками і вміннями, що необхідні в процесі виконання завдань професійної діяльності; педагогічний – система перевірки результатів навчання і виховання студентів	В. Ортинський [7, с. 273]
виявлення, вимір і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається; саму ж процедуру виявлення та виміру називають перевіркою. Крім перевірки контроль містить у собі оцінювання (як процес) і оцінку (як результат) перевірки	В. Андрущенко та ін. [8, с. 156-157]
означає виявлення, вимір і оцінювання знань, умінь учнів	І. Підласий [9, с. 373]
у широкому сенсі під «контролем» розуміють контроль над всією навчальною діяльністю, виявлення результатів навчального процесу та його ефективності. Специфіка системи «контроль» полягає в тому, що вона повинна забезпечити контроль реалізації як кінцевих (за фахом), так і проміжних (за циклами дисциплін, предметів, тем, курсів навчання) цілей освітнього процесу. У вузькому сенсі під «контролем» пропонується розуміти виявлення і вимір результатів знань, навичок і вмінь студентів у галузі певної дисципліни, що вивчається	С. Строкіна [10, с. 87]
у дидактиці вищої школи слід розуміти як педагогічний супровід, спостереження і перевірку успішності навчально-пізнавальної діяльності студентів	Т. Туркот [11]
як дидактичний засіб управління навчанням спрямований на забезпечення ефективності формування знань, умінь і навичок, використання їх на практиці, стимулювання навчальної діяльності студентів, формування у них прагнення до самоосвіти	М. Фіцула [13, с. 288]
як педагогічне поняття являє собою усвідомлене, планомірне спостереження та фіксацію вербальних і практичних дій вихованців з метою з'ясування рівня набуття ними соціального досвіду, опанування програмного матеріалу, оволодіння теоретичними і практичними знаннями, навичками й вміннями та формування в них певних особистісних і професійних рис	В. Ягупов [14, с. 404]

тів [1, с. 224; 4, с. 417]; виявлення, вимір і оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів (тих, хто навчається) [6, с. 639; 8, с. 156-157; 10, с. 87]; система перевірки результатів навчання і виховання студентів; перевірка, оцінювання і облік успішності учнів [7, с. 273]; перевірка, оцінювання (як процес) і оцінка (як результат) перевірки [8, с. 156-157; 9, с. 373]; педагогічний супровід, спостереження і перевірка успішності навчально-пізнавальної діяльності студентів [11]; усвідомлене, планомірне спостереження та фіксація вербальних і практичних дій вихованців [14, с. 404];

- контроль як мета діяльності – отримання об'єктивної інформації про навчально-виховний процес [1, с. 224]; встановлення зворотного зв'язку, тобто отримання викладачем інформації про результати навчальної діяльності студентів і прийняття рішення про характер наступної діяльності в залежності від цієї інформації [5, с. 69]; забезпечення реалізації як кінцевих (за фахом), так і проміжних (за циклами дисциплін, предметів, тем, курсів навчання) цілей освітнього процесу [10, с. 87]; з'ясування рівня набуття ними соціального досвіду, опанування програмного матеріалу, оволодіння теоретичними і практичними знаннями, навичками й уміннями та формування в них певних особистісних і професійних рис [14, с. 404];

- контроль як дидактичний засіб управління навчанням – забезпечення ефективності формування знань, умінь і навичок, використання їх на практиці, стимулювання навчальної діяльності студентів, формування у них прагнення до самоосвіти [13, с. 288].

Важливою складовою контролю є самоконтроль як один із видів усвідомленої регуляції власної поведінки та діяльності з метою забезпечити відповідність їхніх результатів сформульованим цілям, вимогам, правилам, зразкам [7, с. 412]. В [8, с. 157] зазначено, що самоконтроль за певних організаційно-методичних умов є однією із суттєвих форм контролювання знань, умінь і навичок студентів, який допомагає розібратися в тому, як студент самостійно оволодів знаннями; перевірити правильність виконання практичних розрахунків шляхом зворотних дій; оцінити прикладне значення лабораторно-практичних занять для майбутньої професійної діяльності тощо. Крім того, самоперевірка сприяє стимулюванню учіння, повнішому осмисленню, формує критичність та автономність думки.

Автори [8, с. 160], відповідно до мети навчання у ВНЗ, виділяють дві групи цілей контролю якості навчання:

- визначення ступеня сформованості знань і умінь з окремих навчальних дисциплін – контроль результатів навчання;

- перевірка готовності до професійної діяльності на основі сформованих професійно значущих якостей особистості – контроль якості навчання.

Подібні визначення мети контролю знаходимо в наступних джерелах:

- визначення якості засвоєння студентами навчального матеріалу, ступеня відповідності умінь і навичок цілям і завданням навчального предмета [7, с. 274; 13, с. 288];

- з'ясування стану засвоєння знань на різних тимчасових етапах навчального процесу; виявлення відповідності рівня знань і умінь цілям підготовки; використання результатів контролю для управління процесом навчання студентів [10, с. 87].

З огляду на задані цілі і вибрані рівні контролю (викладацький, кафедральний і т.д.) визначається і зміст контрольних завдань. Для першої групи цілей контролю при діагностиці результатів навчання можна використати: репродуктивні завдання; репродуктивно-продуктивні завдання; продуктивні завдання (практичні і частково професійноорієнтовані задачі, комплексні завдання). Для другої групи цілей контролю використовуються лише продуктивні завдання (комплексні професійні задачі та комплексні задачі міжпредметного характеру). Крім того, контроль навчання як процес досягнення мети освіти повинен створювати умови для постійного прояву якостей, які мають бути сформовані у студентів у процесі навчання (самостійність, систематичність, відповідальність, дисциплінованість) [8, с. 160].

М. Фіцула [13, с. 288] наводить основні дидактичні завдання контролю (ці та інші завдання визначають зміст контролю, який змінюється із зміною дидактичних завдань): виявити готовність студентів до сприймання, усвідомлення і засвоєння нових знань; отримати інформацію про характер самостійної роботи у процесі навчання; визначити ефективність організаційних форм, методів і засобів навчання; з'ясувати ступінь правильності, обсягу, глибини засвоєння студентами знань, умінь і навичок.

О. Фізеші [12, с. 123] зазначає, що об'єктами контролю у процесі початкового навчання є предметні компетентності: знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язки і відношення між ними; вміння та навички застосовувати засвоєні знання; досвід творчої діяльності; ціннісні ставлення.

Реальна педагогічна практика показує, що особливість контролю навчальних досягнень школярів, зокрема молодших, вимагає широкого використання різних методів та форм контролю, які сприятимуть мотивації учіння. Таким чином, контроль навчальних досягнень є одним із засобів підготовки студентів у ВНЗ, а також об'єктом їх вивчення, аби надалі стати одним із ефективних засобів здійснення педагогічної діяльності. Відповідно викликає зацікавленість оцінно-ціннісне ставлення студентів до контролю навчальних досягнень у контексті їх професійної підготовки, оскільки майбутнім учителям важливо фіксувати значущість контролю як засобу зворотного зв'язку у навчально-пізнавальній діяльності.

У процесі дослідження нами проведено анкетування понад 140 студентів – майбутніх учителів (педагогічний факультет Мукачівського державного університету, спеціальність «Початкова освіта», 3-5 курси), а результати наведено в табл. 2-4.

Результати дослідження показують, що найбільша об'єктивність оцінювання та мотивація, на думку студентів, виникає внаслідок усної, письмової та індивідуальної перевірки. Зазначимо, що одна із функцій контролю – стимулювальна, оскільки добре вмотивоване і справедливе оцінювання успішності учнів/студентів є важливим стимулом у навчальній діяльності, який переростає в стійкий мотив обов'язку і відповідальності. Таким чином, контроль є ефективним засобом мотивації навчально-пізнавальної діяльності школярів та студентів. Зокрема, ще Я. Коменський закликав педагогів розумно і зважено користуватися своїм правом на оцінку.

К. Ушинський піддавав критиці існуючі форми контролю, які пригнічували розумову діяльність учнів. Вплив оцінки на мотивацію та навчальну активність школярів описується у працях В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі та ін.

Основна частина респондентів оцінює більшість використовуваних методів та форм контролю на середньому рівні щодо об'єктивності оцінювання та сприяння мотивації учіння студентів. З нашого погляду, це засвідчує про критичність та реалістичність поглядів студентської молоді, які необхідно враховувати викладачам ВНЗ. Як наслідок, такий підхід сприятиме суттєвому поліпшенню підготовки студентів до їх майбутньої педагогічної діяльності, оскільки вони також більше звертатимуть увагу на об'єктивність контролю та мотивацію учіння, що набуває особливої значущості для організації процесу навчання з їхніми майбутніми учнями (молодшими школярами).

Значення коефіцієнта кореляції Пірсона між досліджуваними параметрами - об'єктивністю контролю та мотивацією учіння, згідно з проведеним нами розрахунком, такі: 5 курс $r = 0,92$; 4

Таблиця 2

Відповіді студентів на запитання:

Оцініть методи та форми контролю щодо об'єктивності оцінювання Ваших знань, умінь та навичок:

5 – завжди об'єктивні; 4 – переважно; 3 – частково; 2 – рідко; 1 – ніколи;

Оцініть методи та форми контролю щодо сприяння мотивації Вашого учіння: 5 – завжди сприяють; 4 – переважно; 3 – частково; 2 – рідко; 1 – ніколи

Методи та форми контролю	Об'єктивність оцінювання				Мотивація учіння			
	5 к	4 к	3 к	Сер.	5 к	4 к	3 к	Сер.
1. Індивідуальна перевірка	4,2	3,7	4,1	4,0	4,0	3,5	3,8	3,8
2. Групова перевірка	3,3	3,1	3,2	3,2	3,3	3,0	2,9	3,0
3. Фронтальна перевірка	3,6	3,3	3,7	3,5	3,6	3,3	3,8	3,6
4. Письмова перевірка	3,9	3,9	4,1	3,9	3,5	3,9	4,0	3,8
5. Усна перевірка	3,8	4,0	4,2	4,0	3,6	4,1	3,9	3,8
6. Практична перевірка	3,8	3,8	3,8	3,8	3,6	3,3	3,3	3,4
7. Спостереження за навчальною діяльністю студентів	3,1	3,0	3,1	3,1	3,3	2,9	2,9	3,1
8. Тестова перевірка	3,2	3,6	3,1	3,3	3,2	3,3	3,3	3,3
9. Самоконтроль та самооцінка студента	3,3	3,3	3,2	3,3	3,4	3,0	3,0	3,1
10. Взаємоконтроль та взаємооцінювання студентів	3,0	3,0	3,2	3,1	3,2	3,2	3,0	3,1
Сер. знач. за курсами навчання	3,5	3,5	3,6		3,5	3,4	3,4	

Таблиця 3

Відповіді студентів на запитання:

Повністю не задоволений, 1 (%)	Частково не задоволений, 2 (%)	Частково задоволений, 3 (%)	Переважно задоволений, 4 (%)	Повністю задоволений, 5 (%)	Сер. бал
0,0	2,1	50,5	41,1	6,3	3,5

Таблиця 4

Відповіді студентів на запитання:

Питання анкети	Повністю не задоволений, 1 (%)	Частково не задоволений, 2 (%)	Частково задоволений, 3 (%)	Переважно задоволений, 4 (%)	Повністю задоволений, 5 (%)	Сер. бал
Перевірка навчальних досягнень учнів	-	2,7	21,6	59,5	16,2	3,9
Оцінювання навчальних досягнень учнів	-	2,7	29,7	51,4	16,2	3,8
Здатність до самоконтролю	-	6,1	12,1	57,6	24,2	4,1

курс $r = 0,85$; 3 курс $r = 0,90$; вся вибірка $r = 0,92$. Отримані дані дають можливість зазначити, що між вказаними параметрами є сильна позитивна кореляція.

Для виявлення об'єктивності контролю під час конкретних занять нами проведено опитування студентів на прикладі навчальних занять з використанням мікрвикладання (табл. 3). Мікрвикладання передбачає викладання, але у даному випадку це викладацька діяльність студентів у процесі їх професійної підготовки. Мікрвикладання носить навчальний характер і його можна розглядати як спосіб організації навчання, що моделює викладання (або моделювання окремих видів педагогічної діяльності), тобто, як форму навчання. А реалізуючи цю форму навчання, можна використовувати різні методи навчання.

Отримані загальні дані (табл. 2) добре узгоджуються з результатами анкетування студентів (середні бали) щодо об'єктивності контролю навчальних досягнень під час занять з використанням мікрвикладання (табл. 3).

Аналіз анкетування студентів (табл. 4) показує, що основна частина студентів задоволена власною підготовкою щодо перевірки навчальних досягнень учнів, здатності до самоконтролю; потребує певного поліпшення, на думку студентів, їх умінь щодо оцінювання навчальних досягнень учнів.

Висновок. Таким чином, узагальнено підходять різних дослідників до визначення сутнісних ознак поняття «контроль навчальних досягнень». Показано, що це поняття аналізується у таких аспектах: контроль як компонент системи навчальної діяльності; контроль як система, процес і результат; контроль як мета діяльності; контроль як дидактичний засіб управління навчанням. Проаналізовано ставлення студентів – майбутніх учителів початкової школи – до контролю у контексті його об'єктивності та сприяння мотивації навчання, виявлено між вказаними параметрами позитивну кореляцію.

Подальші розвідки, вважаємо, доцільно спрямувати на вивчення педагогічних умов контролю з метою реалізації зворотного зв'язку тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. – 2-ге вид. / С.С. Вітвицька. – К.: Центр учб. літ., 2011. – 384 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. – 3-тє вид. / Н.П. Волкова. – К.: Академвидав, 2009. – 616 с.
3. Галузяк В.М. Педагогіка: навч. посібник. – 4-е вид., випр. і доп. / В.М.Галузяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов. – Вінниця: ДП «Держ. картографічна фабрика», 2007. – 400 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Кудіна В.В. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. / В.В. Кудіна, М.І. Соловей, Є.С. Спіцин. – 2-ге вид., доп. – К.: Ленвіт, 2007. – 194 с.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посібник. – 5-е вид, доп. і переробл. / Н. Є. Мойсеюк. – К., 2009. – 656 с.
7. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / В. Л. Ортинський. – К.: Центр учб. літ., 2009. – 472 с.
8. Педагогіка вищої школи: підручник / [В.П.Андрущенко, І.Д.Бех, І.С.Волощук та ін.; за ред. В.Г.Кременя, В.П.Андрущенко, В.І.Лугового]. – Ін-т вищ. освіти АПН України. – К.: Пед. думка, 2009. – 256 с.
9. Подласый И.П. Педагогика: в 3 кн. / И.П. Подласый. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – Кн. 2: Теория и технологии обучения. – 2007. – 575 с.
10. Строкина С.П. Формы, методы и функции контроля в процессе обучения истории украинской культуры в техническом вузе / С.П.Строкина // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. – Вип. 144/2013. – Севастополь, 2013. – С. 87-94.
11. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Т.І.Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
12. Фізеші О. Й. Педагогіка: основи педагогіки, дидактика, теорія та методика виховання, школознавство. Навч. посіб. для ВНЗ / О. Й. Фізеші. – К.: Кондор, 2014. – 390 с.
13. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2010. – 456 с.
14. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.